

УДК 336.14:352]:338.244.47 (477)

## МОДЕЛЮВАННЯ ТА СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТІВ ОТГ В УКРАЇНІ

Ніла ХРУЩ<sup>1</sup>, Ірина ФОРКУН<sup>2</sup>, Тетяна ГОРДЕЄВА<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-9930-7023>

e-mail: [khrushchN@khmnu.edu.ua](mailto:khrushchN@khmnu.edu.ua)

<sup>2</sup> Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-4588-6349>

e-mail: [ivforkun@khmnu.edu.ua](mailto:ivforkun@khmnu.edu.ua)

<sup>3</sup> Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0003-3546-4238>

e-mail: [hordieievat@khmnu.edu.ua](mailto:hordieievat@khmnu.edu.ua)

Стаття присвячена аналізу проблеми впровадження реформи децентралізації в Україні. Досліджено загальні принципи реформування, проаналізовано фінансово-економічні та соціальні результати фінансової децентралізації. Запропоновано концептуальну модель організації процесу фіскальної децентралізації. Оцінка ефективності фіскальної децентралізації в Україні здійснюється за допомогою набору показників, таких як: показник децентралізації за доходами, показник децентралізації за видатками, узагальнюючий показник фіскальної децентралізації. Розраховані результати можуть бути використані при прийнятті рішень під час впровадження реформи фінансової децентралізації бюджетів ОТГ в Україні.

Ключові слова: бюджетна децентралізація, бюджетні доходи, бюджетні видатки, показник ефективності, фінансовий потенціал місцевого самоврядування, об'єднана територіальна громада (ОТГ)

DOI: 10.31891/mdes/2022-3-18

### ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Із проголошенням суверенітету та незалежності України послідовно проводиться робота з реформування та вдосконалення її фінансової системи. Особлива увага акцентується на реформуванні бюджетної системи, а саме на забезпеченні фінансової стабілізації за рахунок удосконалення податкової системи, підвищення керованості процесу регулювання міжбюджетних відносин, зовнішніх і внутрішніх боргових зобов'язань держави, встановлення дієвого контролю за цільовим та раціональним витрачанням бюджетних коштів. Розбудова вітчизняної бюджетної системи на ринкових засадах актуалізує проблему розподілу повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування з метою забезпечення економічної ефективності надання суспільних благ і послуг у державі.

Одним із напрямів підвищення рівня фінансової незалежності місцевих органів влади виступає децентралізація, яка передбачає законодавче урегулювання питань бюджетної самостійності територіальних громад шляхом передачі повноважень та фінансів від державної влади органам місцевого самоврядування [1].

### РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Фундаментальні дослідження децентралізації державних фінансів належать таким відомим вченим, як Чарльз М.Тібу, Уоллес Е. Оутс та Харві Ш. Розен – сформулювали основоположні ідеї фіскальної децентралізації та визначили в її межах обов'язкове досягнення ефекту соціальної відповідальності [2]; Річард А. Масгрейв розробив базові принципи бюджетної децентралізації [3]; М. Белл – визначив вимір та цілі повноважень (фіскальні, політичні, адміністративні, тощо) у світлі взаємозв'язків між центральним та субнаціональними (місцевими) урядами [4].

Заслужують уваги також наукові праці сучасних зарубіжних вчених та практиків, а саме: Л. Бальцеревича [5], Є. Ружковський, Й. Салахна [6], І. Міклош, М. Якобі, К. Морвай [7], Г. Мільбрэдт [8], Ф. Бут [9], Х. Гельмут, Б. Тайлен [10], Ж.-Л. Рошерон [11] та ін., в яких ґрунтовно відображено дієвість механізму децентралізації на прикладі як постсоціалістичних країн Європи (Польща, Словаччина, Естонія, Литва), так і розвинутих європейських держав (Швеція, Франція, Німеччина, Велика Британія тощо). Досвід зарубіжних країн щодо організації та забезпечення процесу децентралізації підкреслює успішність такого кроку для забезпечення якісних та доступних суспільних послуг громадянам.

Висвітленню результатів реформи децентралізації фінансових ресурсів та повноважень в Україні присвячено багато досліджень таких науковців та практиків, як Т. Сало [12], Н. Возняк [13], І. Волохова [14], Л. Демиденко [15], М. Деркач [16], Н. Камінська [17], О. Кириленко [18], М. Кульчицький [19], І. Луніна [20], І. Чугунов [21], Л. Тарангул [22] та інші. Високо оцінюючи фундаментальні дослідження вчених, зазначимо, що, питання оцінки ефективності фінансово-бюджетної децентралізації та визначення потенціалу для нарощення ресурсної та фінансової бази органів місцевого самоврядування в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку територій і держави в цілому, продовжує залишатися актуальним і це є не вирішеною частиною досліджуваної проблеми, тому зазначене вище розширило поле дослідження і визначило актуальність даного дослідження.

### РЕЗУЛЬТАТИ РЕФОРМИ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Одна з найбільш масштабніших реформ з часів української незалежності - реформа децентралізації владних та фінансових повноважень держави на користь місцевого самоврядування - триває з 2014 року. Головним стратегічним завданням модернізації системи державного управління та територіальної організації влади, яка сьогодні здійснюється в Україні, є формування ефективного місцевого самоврядування, створення комфортних умов для проживання громадян, надання їм високоякісних та доступних публічних послуг. Досягнення зазначених стратегічних завдань неможливе без належного рівня економічного розвитку відповідних територій, їх фінансового забезпечення і достатніх джерел для наповнення місцевих бюджетів. Саме фінансовий аспект є одним із найсуттєвіших, від якого, у значній мірі, залежить успішність функціонування об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Ефективність місцевого самоврядування передбачає якісне виконання децентралізованих функцій та забезпечення поступального соціально-економічного розвитку територій і має супроводжуватися збільшенням ресурсів і коштів. Ці ідеї були викладені в «Стратегії інновацій та належного врядування на місцевому рівні» [23], схваленої європейськими міністрами, відповідальними за місцеві та регіональні органи влади, під час конференції міністрів у Валенсії у 2007 році та прийнятої Комітетом міністрів Ради Європи. у березні 2008 р. Дванадцять принципів належного управління визначають відносини з населенням, ефективність діяльності та якість людських ресурсів. Це механізми, перевірені практикою, що дозволяють в умовах ХХІ століття уникнути більшості ризиків шляхом залучення всіх зацікавлених сторін (зокрема влади, бізнесу, публічності) до прийняття рішень та їх подальшої реалізації. Все це дає змогу забезпечити найвищу якість та успішність управління на місцевому рівні та отримати найефективніші результати в часи реформ і швидких змін. Україна ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування [24] та заклала конституційні основи місцевого самоврядування.

Прийнятою 1 квітня 2014 р. Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [25] визначено напрями, механізми та терміни формування ефективного місцевого самоврядування для створення та підтримки здорового способу життя, середовище для громадян, надання якісних та доступних державних послуг, створення інститутів безпосередньої демократії, задоволення інтересів громадян у всіх сферах життя на території країни, узгодження інтересів держави та територіальних громад. Інтеграція українського суспільства до європейської спільноти та впровадження реформи фінансової децентралізації зумовлює потребу глибокого аналізу її результатів.

У 2020 році завершено формування нового адміністративно-територіального устрою. Кількість місцевих бюджетів України станом на 01.01.2022 - 1950, в тому числі бюджети об'єднаних територіальних громад - 1469, з них мають взаємовідносини з державним бюджетом - 1438. Найбільше ОТГ функціонує в Одеській (91), Дніпропетровській (86), Львівській (73) областях. Найменше - в Кіровоградській та Херсонській областях (по 49 в кожній). На підконтрольній Україні території Луганської та Донецької областей - 26 та 46 ОТГ відповідно [26].

В ОТГ, які функціонують, проживає 36,13 млн осіб. Під площею ОТГ, які функціонують, перебуває 557,74 тис. км<sup>2</sup> [27].

Показники виконання місцевих бюджетів відображають загальний соціально-економічний стан відповідної території та її потенціал до сталого розвитку.

Статистика свідчить, що з початку фінансової децентралізації надходження власних доходів до загального фонду місцевих бюджетів України (доходи без урахування міжбюджетних трансфертів) стрімко зростають: якщо у 2014 році їх обсяг становив 68,6 млрд грн, то в 2018 році - 234,1 млрд грн, а у 2021 році - вже 351,9 млрд грн. Абсолютний приріст в 2014-2021 роках склав 283,3

млрд грн, що становить 5,1 рази. У 2021 р. у порівнянні з 2020 р. власні доходи загального фонду місцевих бюджетів зросли на 61,9 млрд грн або 21,3% (рисуюнок 1).

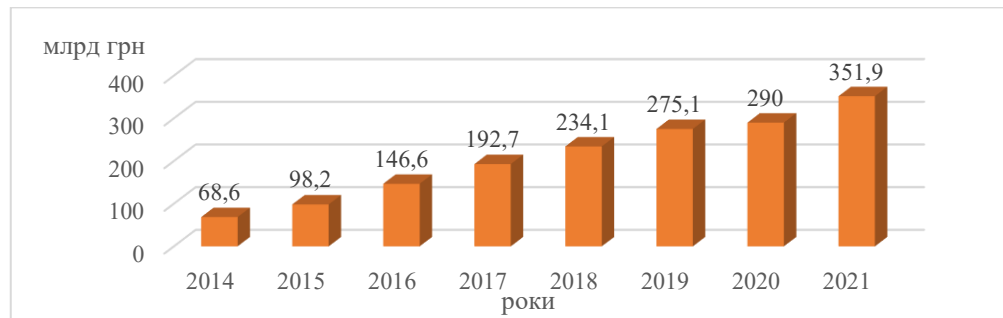


Рис. 1. Динаміка власних доходів загального фонду місцевих бюджетів у 2014-2021 роках

Частка власних доходів місцевих бюджетів у загальному обсязі надходжень у 2021 р. в середньому по Україні становила 70,7 %. В розрізі регіонів найбільшим цей показник є у м.Києві (90%), у Дніпропетровській(76,8%), Полтавській(76,4%), Харківській (76,2%) та Київській (76,2%) областях, а суттєво меншим у Тернопільській(51,7%), Чернівецькій(49,2%) та Закарпатській(47,23) областях.

За підсумками 2021 р., власні доходи загального фонду у розрахунку на одного жителя склали 8 008,9 грн. і зросли, у порівнянні з 2020 роком на 20,9%. За результатами 2021 року у структурі власних доходів ОТГ найбільшу частку займає ПДФО – 59,2%, далі (в порядку зменшення питомої ваги) йде єдиний податок – 15,8%, плата за землю – 12,6%, акцизний податок – 6,4%, інші доходи – 3,6% та надходження, пов'язані із нерухомим майном ОТГ – 2,5%.

Другу частину доходів ОТГ становлять кошти, які безпосередньо та безоплатно передають ОТГ з державного бюджету у вигляді міжбюджетних трансфертів (дотацій і субвенцій). Ці кошти йдуть на розвиток ОТГ і фінансування освіти, медицини, соціального захисту.

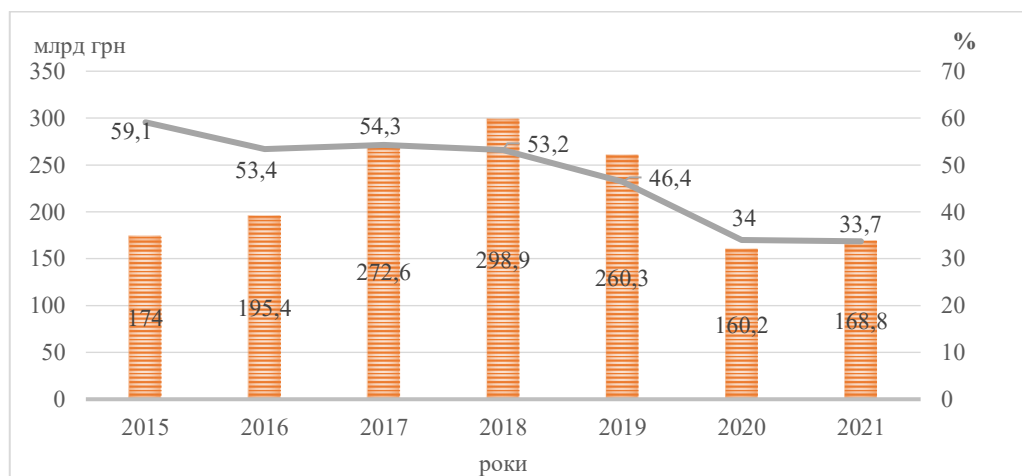


Рис. 2. Частка трансфертів з державного бюджету у доходах місцевих бюджетів України за 2015 – 2021 роках

Частка трансфертів, що припадає на бюджети ОТГ у цих трансфертах, - найбільша 66,4% або ж 112, 23 млрд грн в абсолютному вимірі. Виходячи з рівня податкоспроможності бюджету конкретної ОТГ, в порівнянні з аналогічним середнім показником за всіма місцевими бюджетами країни, з держбюджету надаються базова та стабілізаційна дотації або ж передається до держбюджету реверсна дотація. Дотації здебільшого скеровують для фінансування поточних потреб місцевої громади. У 2021 році базова дотація становила 13,67 млрд грн загалом та 378,26 грн в розрахунку на одного мешканця, а реверсна дотація – 8,99 млрд грн загалом та 248,89 грн в розрахунку на одного мешканця.

За даними аналізу фінансових показників діяльності ОТГ за 2021 р., із 1469 ОТГ, які за чисельністю населення групують в чотири групи [27]:

- Група 1 – ОТГ з чисельністю населення понад 15 тис. жителів - найменш залежні від дотаційних ресурсів з державного бюджету, середній рівень дотаційності становить 10,19 грн. В

середині групи найвищий рівень дотаційності становить 57,65 грн у Кутській ОТГ (Івано-Франківська обл.), а найбільший рівень перерахування реверсної дотації становить 22,17 грн у Калинівській ОТГ (Київська обл.).

- Група 2 – ОТГ з чисельністю населення від 10 до 15 тис. жителів - середній рівень дотаційності становить 16,58 грн. В середині групи найвищий рівень дотаційності становить 61,73 грн у Ланчинській ОТГ (Івано-Франківська обл.), а найбільший рівень перерахування реверсної дотації становить 28,65 грн у Черкаській ОТГ (Дніпропетровської обл.).

- Група 3 – ОТГ з чисельністю населення від 5 до 10 тис. жителів – середній рівень дотаційності становить 16,63 грн. В середині групи найвищий рівень дотаційності становить 62,45 грн у Космацькій ОТГ (Івано-Франківська обл.), а найбільший рівень перерахування реверсної дотації становить 41,99 грн у Гірській ОТГ (Київська обл.).

- Група 4 – ОТГ з чисельністю населення менше 5 тис. жителів - середній рівень дотаційності становить 10,99 грн. В середині групи найвищий рівень дотаційності становить 58,86 грн у Велимченській ОТГ (Волинської обл.), а найбільший рівень перерахування реверсної дотації становить 25,02 грн у Троїцькій ОТГ (Дніпропетровської обл.).

Порівняльний аналіз дотаційності бюджетів ОТГ у 2018 та 2021 роках подано на рисунку 3.

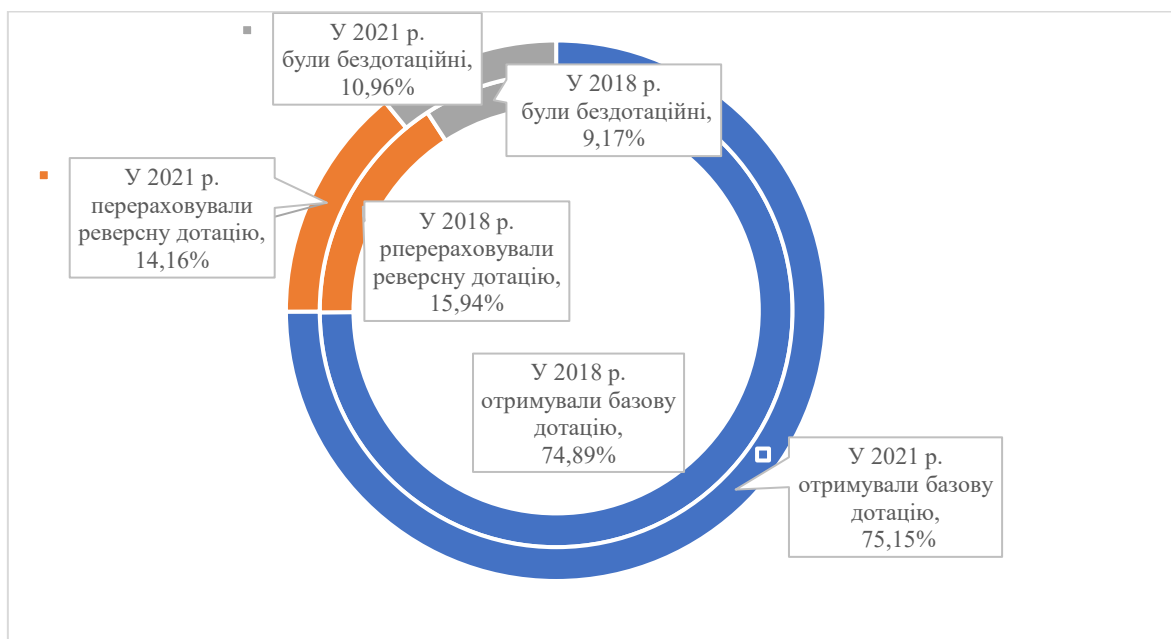


Рис. 3. Порівняння дотаційності ОТГ в 2018 р. та 2021 р.

Отже, аналіз статистичних даних 2018 та 2021 років свідчить про те, що незважаючи на суттєве зростання кількості ОТГ у зв'язку із завершення адміністративно-територіальної реформи території України, характер перерозподілу дотацій залишився майже незмінним.

Крім того, за рахунок державних коштів впродовж 2014–2021 років збільшено обсяги надання бюджетної підтримки місцевим органам влади на розвиток громад та розбудову інфраструктури. А саме, якщо у 2014 р. на підтримку соціально-економічного розвитку регіонів України з державного бюджету спрямовувалося лише 0,5 млрд грн, то в 2018 році обсяг коштів на реалізацію інфраструктурних проектів склав 19,37 млрд грн, а вже у 2021 році – 81,8 млрд грн.

Серед них: 49,6 млрд грн – розвиток дорожньої інфраструктури; 15,5 млрд грн – регіональний розвиток; 4,5 млрд грн – розвиток сільських територій; 4,1 млрд грн – розвиток у сфері освіти; 3,5 млрд грн – розвиток у сфері охорони здоров'я; 1,7 млрд грн – розвиток інфраструктури (соціальне забезпечення); 1,5 млрд грн – розвиток транспортної інфраструктури; 0,8 млрд грн – розвиток спортивної інфраструктури; 0,3 млрд грн – розвиток у сфері культури; 0,3 млрд грн – інші напрями розвитку територій (у т.ч. ЦНАПи) [28].

На 2022 рік було передбачено 131,8 млрд грн, хоча зрозуміло що в силу обставин форс-мажор це фінансування буде переглянуте та суттєво скорочене.

Проведений аналіз дозволяє зробити попередні висновки про те, що в результаті реформи децентралізації органи місцевого самоврядування підвищують рівень своєї зацікавленості у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, пошуку резервів їх наповнення, покращення

ефективності адміністрування податків і зборів. ОТГ забезпечують створення ефективного не надто чисельного управлінського апарату, показують високі і динамічні темпи приросту власних доходів та формують найбільш оптимальної структури бюджетних видатків, поводять постійний аналіз витрачання бюджетних коштів та контроль за цільовим та ефективним їх використанням.

Таким чином, наявність достатніх ресурсів у місцевих бюджетах є запорукою того, що ОТГ мають можливість надавати більш якісні та більш різноманітні послуги своїм жителям, реалізовувати соціальні та інфраструктурні проекти, створювати умови для розвитку підприємництва, залучення інвестиційного капіталу, розробляти програми місцевого розвитку та фінансувати інші заходи для всебічного покращення умов та якості життя учасників громади.

Децентралізація внесла значні корективи в усі сфери соціально-економічних відносин. Серед найбільш суттєвих – вплив децентралізаційного процесу на динаміку ВВП (таблиця 1).

За даними таблиці 1 спостерігаємо в 2014-2021 рр. існують значні перепади, коли номінальний ВВП зростає вищими темпами ніж реальний (наприклад 2015р. та 2017р.). Така ситуація відбуваються під час інфляції у зв'язку із знеціненням національної валюти, зростанням цін на товари та послуги із одночасним скороченням обсягів виробництва, споживанням цих товарів. У підсумку скорочується купівельна спроможність населення, а також спостерігається падіння рівня життя. Незважаючи на значний природний та людський потенціал, позитивні зрушення в забезпеченні ефективності управлінської діяльності центральних та місцевих органів влади, впровадження ринкових засад економічного розвитку, реалізація ряду ключових реформ, в тому числі і реформи децентралізації, основні макроекономічні показники розвитку України, особливо ті, що характеризують рівень та якість життя громадян, є досить низькими, що ставлять вітчизняну економіку на найнижчі щаблі при ранжуванні європейських країн. А тому існує необхідність у моделюванні та оцінці ефективності реалізації бюджетної політики з позицій імплементації реформи децентралізації в Україні, як фактора забезпечення макроекономічної стабільності та безпеки держави.

Таблиця 1

**Динаміка макропоказників розвитку України в 2014-2021 роках**

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Номінальний ВВП, млн. грн	1566728	1979458	2383182	2982920	3558706	3974564	4194102	5459574
Темп приросту, %	-	26,3	20,4	25,2	19,3	11,7%	5,5	30,2
Номінальний ВВП, млн. дол. США	131805	90615	93270	112154	130832	153781	155582	202206
Реальний ВВП, млн. грн	1365123	1430290	2034430	2445587	3083409	3675728	3818456	4363582
Темп приросту, %	-	4,8	42,2	20,2	26,1	19,2	3,9	14,3
Різниця (реальний – номінальний), млн. грн	-201605	-549168	-348752	-537333	-475297	-298836	-375646	-1095992
ВВП на душу населення, грн.	35834,0	46210,2	55853,5	70224,3	84192,0	94589,8	100432,5	131907,2
ВВП на душу населення, дол. США	3014,6	2115,4	2185,9	2640,3	3095,2	3659,8	3725,6	4885
Темп приросту, %	-	-29,8	3,3	20,8	17,2	18,2	1,8	31,1
Населення, тис. осіб	43722	42836	42668	42477	42269	42019	41760	41389

Рациональний вибір параметрів фінансово-бюджетної децентралізації потребує науково обґрунтованої розробки моделювання сценаріїв реформи. Вважаємо, що концептуальна схема

організації процесу моделювання фінансово-бюджетної децентралізації має містити 8 етапів (рисунок 3).

За даними таблиці 1 спостерігаємо в 2014-2021 рр. існують значні перепади, коли номінальний ВВП зростає вищими темпами ніж реальний (наприклад 2015р. та 2017р.). Така ситуація відбувається під час інфляції у зв'язку із знеціненням національної валюти, зростанням цін на товари та послуги із одночасним скороченням обсягів виробництва, споживанням цих товарів. У підсумку скорочується купівельна спроможність населення, а також спостерігається падіння рівня життя. Незважаючи на значний природний та людський потенціал, позитивні зрушення в забезпеченні ефективності управлінської діяльності центральних та місцевих органів влади, впровадження ринкових засад економічного розвитку, реалізація ряду ключових реформ, в тому числі і реформи децентралізації, основні макроекономічні показники розвитку України, особливо ті, що характеризують рівень та якість життя громадян, є досить низькими, що ставлять вітчизняну економіку на найнижчі щаблі при ранжуванні європейських країн. А тому існує необхідність у моделюванні та оцінці ефективності реалізації бюджетної політики з позицій імплементації реформи децентралізації в Україні, як фактора забезпечення макроекономічної стабільності та безпеки держави.

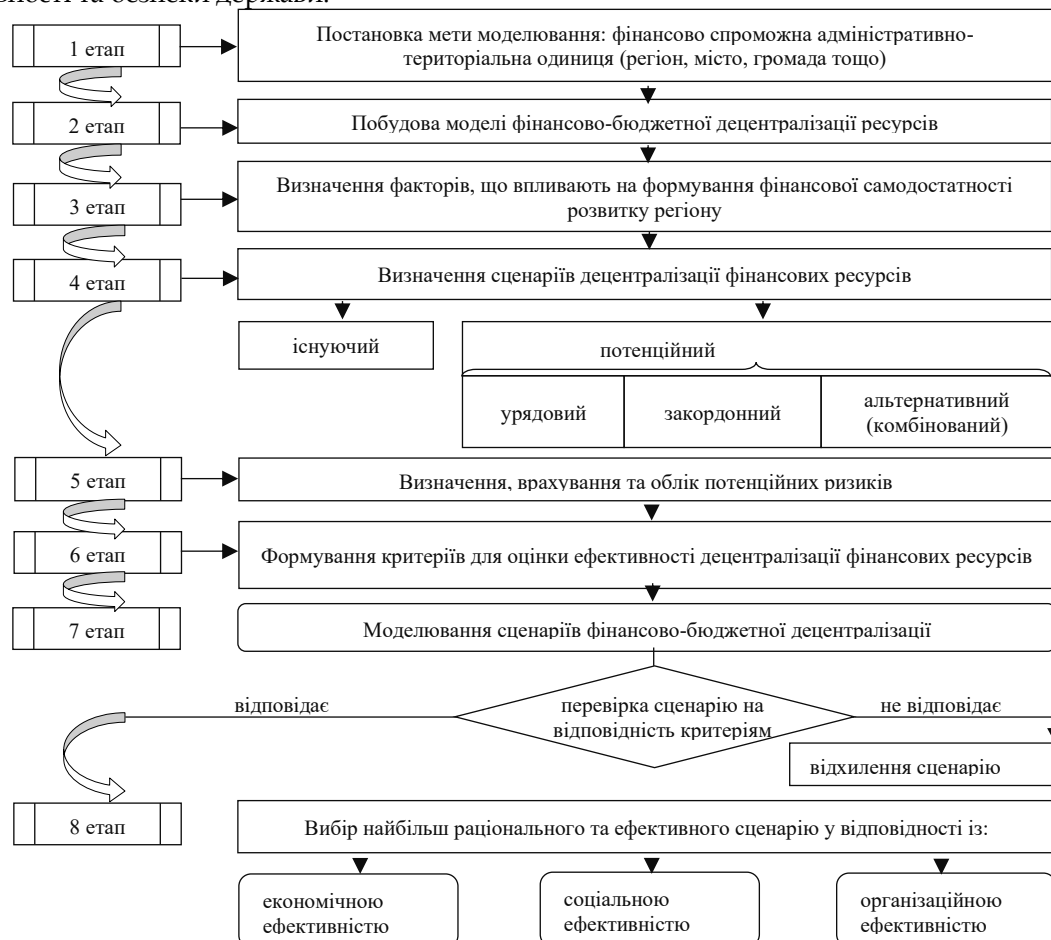


Рис. 4. Концептуальна модель організації процесу фінансово-бюджетної децентралізації

Оцінку ефективності децентралізації фінансових ресурсів в рамках реалізації бюджетної політики пропонуємо проводити за системою показників економічної, соціальної та організаційної ефективності.

Організаційна ефективність фінансово-бюджетної децентралізації досягається за наявності високоякісного нормативно-правового, інформаційного та кадрового забезпечення у поєднанні з створенням сприятливих умов праці та постійним моніторингом та контролем результатів діяльності в усіх владних структурах (в т.ч. подолання корупції та нецільового використання усіх видів ресурсів).

Соціальна ефективність передбачає підвищення рівня зайнятості населення шляхом: створення нових робочих місць та забезпечення оплати праці на рівні європейських та світових

показників; розвитку мережі та підняття рівня ефективності діяльності та якості обслуговування в закладах соціально-культурної сфери та духовного розвитку; підвищення рівня соціального захисту населення, сприяти наданню соціальної допомоги, послуг та пільг на засадах доступності та якості.

Економічна ефективність фінансово-бюджетної децентралізації в Україні оцінюється за допомогою показників децентралізації доходів, децентралізації витрат, узагальнюючого показника фінансово-бюджетної децентралізації. Розрахунок цих показників здійснюється без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів за формулами [12]:

- показник фінансово-бюджетної децентралізації за доходами (КДД):

$$\text{КДД} = \left( \frac{\text{ДМБ}}{\text{ДЗБ}} \right) \cdot 100\%, \quad (1)$$

де ДМБ - доходи місцевих бюджетів за відповідний рік; ДЗБ - доходи зведеного бюджету за відповідний рік.

Оптимальне значення показника фінансово-бюджетної децентралізації за доходами коливається залежно від рівня розвитку держави в межах 35-50 % (більше 50 % у високорозвинених країнах);

- показник фінансово-бюджетної децентралізації за витратами (КДВ):

$$\text{КДВ} = \left( \frac{\text{ВМБ}}{\text{ВЗБ}} \right) \cdot 100\%, \quad (2)$$

де ВМБ - витрати місцевих бюджетів за відповідний рік; ВЗБ - видатки зведеного бюджету за відповідний рік.

Оптимальне значення показника фінансово-бюджетної децентралізації за витратами коливається залежно від рівня розвитку держави в межах 25-45 % (більше 50 % у високорозвинених країнах);

- узагальнюючий показник фінансово-бюджетної децентралізації (КДзаг):

$$\text{КДзаг} = \left( \frac{\text{КДД} + \text{КДВ}}{2} \right), \quad (3)$$

Оптимальне значення узагальнюючого показника фінансово-бюджетної децентралізації коливається залежно від рівня розвитку держави в межах 30-50 % (більше 50 % у високорозвинених країнах).

Ще одним важливим показником, який характеризує стан фінансової системи країни в цілому, так і окремого регіону, є рівень перерозподілу ВВП (ВРП), який визначається як співвідношення доходів бюджету до ВВП (ВРП).

Таблиця 2

### Оцінка рівня фінансово-бюджетної децентралізації в Україні за 2014-2021 роки

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Доходи зведеного бюджету (ДЗБ), млрд грн	456,1	652,0	782,9	1057,0	1184,3	1289,8	1376,7	1662,2
Доходи місцевих бюджетів (ДМБ), млрд грн	101,1	294,5	366,1	502,1	562,4	560,5	471,5	580,7
Міжбюджетні трансферти з Державного бюджету, млрд грн	130,6	174,0	195,4	272,6	304,7	260,3	160,2	168,8
Видатки зведеного бюджету (ВЗБ), млрд грн	523,0	679,9	835,8	1057,0	1250,2	1370,1	1595,3	1844,4
Видатки місцевих бюджетів (ВМБ), млрд грн	233,5	277,0	346,3	490,1	567,5	556,2	478,1	569,4
Міжбюджетні трансферти до Державного бюджету, млрд грн	2,1	3,1	3,4	5,7	7,4	8,7	10,7	12,6
Номинальний ВВП, млрд грн	1566,7	1979,5	2383,2	2982,9	3558,7	3974,6	4194,1	5459,6
Показники економічної ефективності фінансово-бюджетної децентралізації								
Показник фінансово-бюджетної децентралізації за доходами (КДД), %	22,2	18,5	21,8	21,7	22,3	43,5	34,2	34,9
Показник фінансово-бюджетної децентралізації за витратами (КДВ), %	44,6	40,7	41,4	46,4	45,4	40,6	30,0	30,9
Узагальнюючий показник фінансово-бюджетної децентралізації (КДзаг), %	33,4	29,6	31,6	34,0	33,9	42,0	32,1	32,9
Рівень перерозподілу ВВП через місцеві бюджети, %	6,5	6,1	7,2	7,7	7,4	14,1	11,2	10,6



Розраховані показники рівня фінансово-бюджетної децентралізації в Україні за 2014 – 2021 рр. подано у таблиці 2. Показники оцінки економічної ефективності фінансово-бюджетної децентралізації до 2019 року чітко відображали усталену тенденцію централізації бюджетної системи України як за доходами, так і за видатками. Державні доходи є більш централізованими, ніж видатки. Власні надходження місцевих бюджетів починаючи з 2015 року перевищують обсяги міжбюджетних трансфертів з державного бюджету. Узагальнений показник фінансово-бюджетної децентралізації коливається в межах 30-42%, що відповідає оптимальному значенню даного показника і тим самим характеризує поступальний економічний розвиток держави, зустрічаючись при цьому з рядом викликів та загроз при реалізації реформи децентралізації бюджетів ОТГ.

Проведене оцінювання рівня перерозподілу ВВП через місцеві бюджети показало, що він зростає з 6,5% (у 2014 р.) до 10,6 % (у 2021 р.) (рисунок 5).

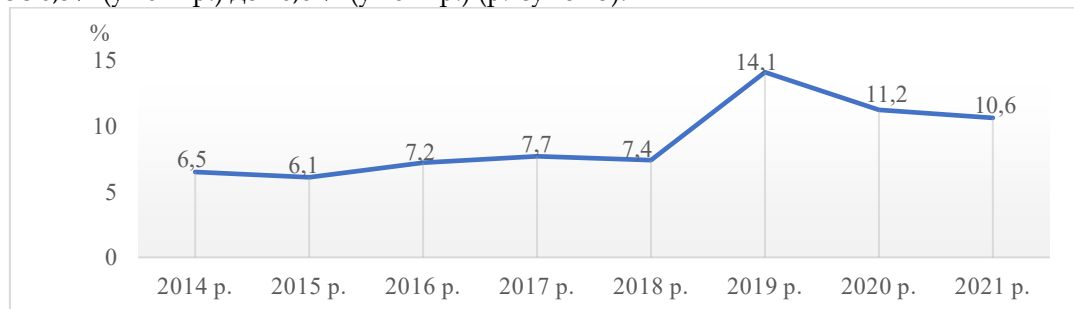


Рис. 5. Рівень перерозподілу ВВП через місцеві бюджети

Волатильність зазначеного показника обумовлена нестабільністю економічного розвитку України, а його рівень, хоча і демонструє тенденцію зростання, свідчить про низький рівень фінансової автономії місцевих бюджетів, що негативно позначається на розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

## ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

### І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Вивчення результатів реформи фіскальної децентралізації в українській та світовій практиці дає змогу стверджувати, що її концепція та результати мають безперечно позитивний ефект. А саме, збільшуються доходи місцевих бюджетів, що дає можливість органам місцевого самоврядування збільшити бюджетне фінансування економічної та соціальної діяльності. Це, у свою чергу, забезпечує як соціально-економічний розвиток УТС, так і добробут кожного громадянина через зростання ВВП на душу населення. Проте, недосконалість законодавства, відсутність фінансових ресурсів у розпорядженні ОТГ, тенденція їх централізації від держави, брак кваліфікованих кадрів, міграція жителів ОТГ за межі своїх кордонів, неофіційне працевлаштування, низька активність мешканців у вирішенні питань функціонування громади – все це негативно впливає на ефективність проведення цієї реформи. Про це свідчить узагальнений показник фіскальної децентралізації, який у звітному періоді зберігає встановлене значення. Фінансова ефективність реформи децентралізації є однією з найважливіших складових, оскільки від її результатів залежить організаційна та соціальна складові, а отже, успіх ОТГ, регіонів та держави в цілому. Використання отриманих наукових результатів у практичній діяльності місцевого самоврядування, а саме запропонованої концептуальної моделі організації процесу фіскальної децентралізації з акцентом на проведення безперервної оцінки ефективності децентралізації за певними показниками має стати одним із основних складових прийняття ефективних управлінських рішень у напрямку успішного розвитку ОТГ. Тільки за таких умов можна забезпечити швидкий розвиток економіки України та її регіонів та досягти європейських стандартів економічного розвитку та забезпечити високий рівень та якість життя громадян. Подальші дослідження колективу авторів будуть спрямовані на розширення системи показників для оцінки рівня ефективності децентралізації та побудову інтегрального показника.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua/>
2. Tiebout C.M., An Economic Theory of Fiscal Decentralization, NBER Chapters, in Public Finances: Needs, Sources, and Utilization, Princeton, USA: Univ.Press,1961, pp. 79-96
3. Musgrave R.A. The Theory of Public Finance – A Study in Public Economy. New York: McGraw-Hill, 1959



4. Bell M., Adams C. Fiscal Decentralization Indicators: Local Democratic Governance, in Proc. 92nd Annu.Conf. of National Tax Association, Atlanta, 1999, pp. 236-241
5. Balcerowicz L. Freedom, development, democracy. Warsaw: Publ. Red and Black, 2017.
6. Ruškowski E., Salachna J., Local finance after accession. Warsaw: Wolters Kluwer Polska Sp., 2015
7. Mikloš I., Jakoby M., Morvay K. Tax Reform in the Slovak Republic, in CESifo DICE Report, München, vol.3, iss. 3, 2005, pp.53-60.
8. Milbradt G. Advantages of the decentralized distribution of tasks. German cooperation", in Proc.Conf., Kyiv, 2014. URL: <http://gogov.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/Vorteile-der-dezentralisierten-Aufgabenverteilung-Prof.-Dr.-Georg-Milbradt-Ministerpr-sident-a.D.-des-Freistaates-Sachsen.pdf>.
9. Booth Ph. Federal Britain. The Case for Decentralization London: IEA, 2015 (interactive PDF) URL: <https://iea.org.uk/wp-content/uploads/2016/07/Booth-Federal-Britain-Interactive.pdf>.
10. Helmut H., Theilen B. Fiscal Decentralization and Public Spending: Evidence from Heteroscedasticity-Based Identification. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, vol. 17, iss. 2, Apr, 2017
11. Rocheron J.-L. The French Experience of Decentralization. *Administrateurs Territoriaux*. Jan. 2016 (interactive PDF) URL: <https://www.arricod.fr/wp-content/uploads/The-French-Experience-of-Decentralization.pdf>.
12. Сало Т. Децентралізація фінансової системи: стан та оцінка її рівня в Україні. *Ефективність державного управління*. 2013.№35, С.324-330
13. Возняк Г., Фіскальна децентралізація: європейський досвід та перспективи ворога України, *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016.№3. С.56-62
14. Волохова І.М. Місцеві фінанси та перспективи розвитку фінансової децентралізації в Україні. *Одеса, Україна: Атлант*, 2014.
15. Демиденко Л., Наконечна Ю. Фіскальна децентралізація: досвід Німеччини та реалії України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2015. №26(167), С.49-55.
16. Деркач М. Децентралізація фіскальних функцій держави в контексті забезпечення сталого розвитку України. *Дніпро, Україна: ННУ імені Гончарова*. 2011.
17. Камінська Н. Децентралізація влади та досвід її в зарубіжних країнах. *Наукові праці Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. №. 4. С. 35-40
18. Кириленко О., Максимчук О. Капітальні інвестиції з місцевих бюджетів: сучасна практика та перспективи вдосконалення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №2. С.5-12
19. Кульчицький М., Заброцька О. Децентралізація як основа розвитку регіонів та підвищення фінансової безпеки територій. *Бізнес Інформ*. 2016. №. С.88-95
20. Луніна І.І. Фіскальна децентралізація: цілі та напрями реформ. *Економіка України*. 2014. №11. С.61-75
21. Чугунов І., Брижан К. Бюджетна політика в контексті трансформації економіки. *Економічний вісник університету*. 2017. № 32/1. С. 241-251
22. Тарангул Л., Хом'як М. Інституційні аспекти розподілу державного доходу в рамках бюджетного простору регіонів. *Економіка промисловості*. 2017. №1(77). С.38-50
23. Strategy of Innovation and Good Governance at Local Level. European Committee on Local and Regional Democracy, Strasbourg, 6 september 2011. URL: <https://rm.coe.int/1680746d1d>.
24. European Charter of Local Self-Government. The Council of Europe (1985,Oct.15) URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/122>.
25. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Кабінет Міністрів України (2014, 1 квітня) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
26. Портал об'єднаних громад України. URL: <https://gromada.info/>
27. Бюджети територіальних громад України: інформаційно-аналітичний дашборд. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14281>
28. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/800/10.01.2022.pdf>
29. Savin, S., Kravchyk, Y., Dzhereliuk, Y., Dyagileva O., & Naboka, R. (2021). Management of the Processes on the Quality Provision of the Logistic Activity in the Context of Socio-Economic Interaction of Their Participants. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 21(12), 45-52.

## REFERENCES

1. Ofitslyniy sayt «Detsentralizatsiya». URL: <https://decentralization.gov.ua/>
2. Tiebout C.M., An Economic Theory of Fiscal Decentralization, NBER Chapters, in *Public Finances: Needs, Sources, and Utilization*, Princeton, USA: Univ.Press,1961, pp. 79-96
3. Musgrave R.A. *The Theory of Public Finance – A Study in Public Economy*. New York: McGraw-Hill, 1959
4. Bell M., Adams C. Fiscal Decentralization Indicators: Local Democratic Governance, in Proc. 92nd Annu.Conf. of National Tax Association, Atlanta, 1999, pp. 236-241
5. Balcerowicz L. Freedom, development, democracy. Warsaw: Publ. Red and Black, 2017.
6. Ruškowski E., Salachna J., Local finance after accession. Warsaw: Wolters Kluwer Polska Sp., 2015
7. Mikloš I., Jakoby M., Morvay K. Tax Reform in the Slovak Republic, in CESifo DICE Report, München, vol.3, iss. 3, 2005, pp.53-60.
8. Milbradt G. Advantages of the decentralized distribution of tasks. German cooperation", in Proc.Conf., Kyiv, 2014. URL: <http://gogov.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/Vorteile-der-dezentralisierten-Aufgabenverteilung-Prof.-Dr.-Georg-Milbradt-Ministerpr-sident-a.D.-des-Freistaates-Sachsen.pdf>.
9. Booth Ph. Federal Britain. The Case for Decentralization London: IEA, 2015 (interactive PDF) URL: <https://iea.org.uk/wp-content/uploads/2016/07/Booth-Federal-Britain-Interactive.pdf>.
10. Helmut H., Theilen B. Fiscal Decentralization and Public Spending: Evidence from Heteroscedasticity-Based Identification. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, vol. 17, iss. 2, Apr, 2017

11. Rocheron J.-L. The French Experience of Decentralization. *Administrateurs Territoriaux*. Jan. 2016 (interactive PDF) URL: <https://www.arriod.fr/wp-content/uploads/The-French-Experience-of-Decentralization.pdf>.
12. Salo T. Detsentralizatsiya finansovoyi sistemi: stan ta otsinka yiyi rlvnya v Ukraini. *Efektivni derzhavnogo upravlinnya*. 2013. # 35, S.324-330
13. Voznyak G., Fiskalna detsentralizatsiya: Evropeyskiy dosvid ta perspektivi voroga Ukraini, *Sotsialno-ekonomichni problemi suchasnogo periodu Ukraini*. 2016. # 3. S.56-62
14. Volohova I.M. Mlstsevi finansi ta perspektivi rozvitku finansovoyi detsentralizatsiyi v Ukraini. *Odesa, Ukraina: Atlant*, 2014.
15. Demidenko L., Nakonechna Yu. Fiskalna detsentralizatsiya: dosvid Nimechchini ta realiyi Ukraini. *Visnik Kiyivskogo natsionalnogo universitetu Imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*. 2015. #.26(167), S.49-55.
16. Derkach M. Detsentralizatsiya fiskalnih funktsiy derzhavi v konteksti zabezpechennya stalogo rozvitku Ukraini. *Dnipro, Ukraina: NNU Imeni Goncharova*. 2011.
17. Kaminska N. Detsentralizatsiya vladi ta dosvid yiyi v zarubizhnih krajinah. *Naukovi pratsi Institutu zakonodavstva Verhovnoyi Radi Ukraini*. 2014. #. 4. S. 35-40
18. Kirilenko O., Maksimchuk O. Kapitalni Investitsiyi z mlstsevih byudzhetiv: suchasna praktika ta perspektivi vdoskonalennya. *Investitsiyi: praktika ta dosvid*. 2019. #.2. S.5-12
19. Kulchitskiy M., Zabrotska O. Detsentralizatsiya yak osnova rozvitku regioniv ta pidvischennya finansovoyi bezpeki teritoriy. *Blznes Inform*. 2016. #. S.88-95
20. Lunina I.I. Fiskalna detsentralizatsiya: tsil ta napryami reform. *Ekonomika Ukraini*. 2014. #11. S.61-75
21. Chugunov I., Brizhan K. Byudzhetsna politika v konteksti transformatsiyi ekonomiki. *Ekonomichniy visnik universitetu*. 2017. # 32/1. S. 241-251
22. Tarantul L., Hom'yak M. Institutsiyni aspekti rozpodilu derzhavnogo dohodu v ramach byudzhetnogo prostoru regioniv. *Ekonomika promislivosti*. 2017. #1(77). S.38-50
23. Strategy of Innovation and Good Governance at Local Level. *European Committee on Local and Regional Democracy, Strasbourg*, 6 september 2011. URL: <https://rm.coe.int/1680746d1d>.
24. European Charter of Local Self-Government. *The Council of Europe* (1985, Oct.15) URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/122>.
25. Kontseptsiya reformuvannya mlstseвого samovryaduvannya ta teritorialnoyi organizatsiyi vladi v Ukraini. *Kabinet Ministriv Ukraini* (2014, 1 kvitnya) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-r>.
26. Portal ob'ednanih gromad Ukraini. URL: <https://gromada.info/>
27. Byudzhetsni teritorialnih gromad Ukraini: Informatsiyno-analitychniy dashboard. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14281>
28. Monitoring reformi mlstseвого samovryaduvannya ta teritorialnoyi organizatsiyi vladi. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/800/10.01.2022.pdf>
29. Savin, S., Kravchyk, Y., Dzhereliuk, Y., Dyagileva O., & Naboka, R. (2021). Management of the Processes on the Quality Provision of the Logistic Activity in the Context of Socio-Economic Interaction of Their Participants. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 21(12), 45-52.

---

## MODELING AND STATISTICAL ESTIMATION OF THE EFFICIENCY OF FINANCIAL DECENTRALIZATION OF UTC'S BUDGETS IN UKRAINE

NILA KHRUSHCH, IRYNA FORKUN, TETYANA GORDEEVA  
Khmelnyskyi National University

*The priority area for the development of a democratic state is to ensure the well-being of every citizen. Given the current challenges and threats to the Ukrainian economy, achieving these priorities aims at building a domestic budgetary system with an emphasis on ensuring the organizational and financial capacity of local self-government and united territorial communities (UTC). That is why the issues of financial and budgetary decentralization come to the fore in the context of improving the effectiveness of the implementation of the budgetary policy in Ukraine.*

*The article aims to consider the problems of implementation of the decentralization reform in Ukraine and to assess the level of the efficiency of financial decentralization of UTC's budgets.*

*The methodological basis of the research is the provisions of theoretical generalization, statistical analysis and modeling, and abstract-logical thinking in the process of forming theoretical and practical generalizations on the estimation of the efficiency of financial decentralization of UTC's budgets in Ukraine.*

*The article highlights the importance of implementing the reform of the financial decentralization of UTC's budgets. Therefore, the general principles of reform are studied, and financial-economic and social results of financial decentralization are analyzed. The conceptual model of an organization of the process of fiscal decentralization is proposed. The estimation of the efficiency of fiscal decentralization in Ukraine is carried out using a set of indicators, such as the indicator of decentralization by revenues, the indicator of decentralization by expenditures, and generalizing indicator of fiscal decentralization. The results calculated may be used in the decision-making while implementing the reform of financial decentralization of UTC's budgets in Ukraine. It is concluded that the generalized indicator of financial and budgetary decentralization ranges from 30% to 42%, which corresponds to the optimal value of this indicator and thus characterizes the progressive economic development of the state while meeting many challenges and threats in implementing decentralization reform UTC's budgets. The financial efficiency of decentralization reform is one of the most important components, as its results determine the organizational and social components, and hence the success of UTCs, regions and the state as a whole.*

*Key words: fiscal decentralization, budget revenues, budget expenditures, Indicators of efficiency, financial potential of local self-government, united territorial communities (UTC)*